

TÜRK DİLİ I

Hafta 3

Öğrt. Gör. Engin ÖMEROĞLU

GENEL DİL KÜLTÜRÜ

1. 7. Yeryüzündeki Diller ve Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri

Günümüzde yeryüzünde kaç dil konuşulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte bu sayı 4000'dir.

Bu dillerin bir kısmı gelişmiş "*imparatorluk dilleri*"dir. Bir kısmı da sadece konuşma dili olarak varlığını sürdüren dillerdir.

"*imparatorluk dilleri*" dediğimiz dillerin köklü bir geçmişi, edebiyatı, yazılı metinleri vardır. Bu diller zamanında bir devletin resmî dili, edebî ve kültür dili olmuştur; günümüzde de olmaktadır.

Dillerden bazıları da söz dağarcıkları çok sınırlı, yazısı bile olmayan, sadece konuşma dili olarak yaşayan dillerdir. Bu dillerin komşu büyük dillerin etkisiyle geliştiği, konuşula konuşula bu günlere kadar geldiği düşünülmektedir. Bu dillere "*yerel diller*" de denilebilir.

Tarihte büyük uygarlıklar kurmuş olan bazı ulusların dilleri de kendileri gibi bugün yok olmuştur. Günümüzde bu diller konuşulmamakta, yaşamamaktadır. Mesela *Latince*, *Sümerce*, *Hititçe*, *Akatça* bu gün hiçbir ulus tarafından konuşulmamakta, kullanılmamaktadır. Bir zamanlar Mezopotamya'da büyük bir uygarlık kurmuş, tarihte ilk defa yazıyı kullanan Sümerler ve Sümerce bugün yoktur. Yine Anadolu uygarlıklarından Hititler ve Hititçe de bu gün yoktur. Latince sadece kilise dili olarak kiliselerden öğretilmekte, diğer diller ise üniversitelerde, araştırmacılar tarafından ilgili bölümlerce incelenmektedir. Bu dillere "**ölü diller**" denir.

Bazı diller de sonradan ortaya çıkmıştır. İngilizce bu dillerden biridir. XI. Asra gittiğimizde Britanya adasında İngilizce konuşulmamaktadır. Ada'da böyle bir dil yoktur. Burada *Keltçe* denilen bir dil konuşulmakta iken daha sonra XIV.-XV. Asırda bu günkü İngilizce oluşmuştur. İngilizcenin gelişmesinde şüphesiz Shakespeare gibi dünyaca meşhur ünlü yazar ve şairlerin etkisi olmuştur. Ayrıca İngilizlerin denizcilik, sömürgecilik ve ticarette ileri gitmeleri de İngilizcenin bugünkü evrensel seviyeye ulaşmasına neden olmuştur.

Bir dilin gelişmiş büyük "*imparatorluk dili*" medeniyet dili olabilmesi için o dilin köklü bir geçmişi ve bu geçmişi aydınlatacak yazılı belgeleri, kaynakları olması gerekir ki Türkçe böyledir. Türkçe bir imparatorluk, medeniyet dilidir.

Yeryüzündeki diller **yapıları** ve **kökenleri** bakımından iki gruba ayrılır: Kökenleri (menşe) bakımından birbirine yakın olan diller, ana dilden bir şekilde ayrılmış akraba dillerdir. Böyle aynı kaynaktan gelen diller "**Dil Ailesi**" denilen topluluğu meydana getirir.

Türkçe "Yapısına Göre" **eklemeli** (agglutinative) dillerdendir. Türkçe diğer Altay dillerindeki gibi sondan eklemeli dillerdendir.

Türkçe, Köken Bakımından ise Ural-Altay dil ailesinin Altay koluna mensuptur.

Yeryüzündeki başlıca **dil aileleri** şunlardır:

1.7.1. Kökenleri (menşe) Bakımından Dünya Dilleri

Yeryüzündeki başlıca diller ve dil aileleri şunlardır:

Ural-Altay Dilleri,

Hint-Avrupa Dilleri,

Hami-Sami Dilleri,

Çin-Tibet Dilleri,

Bantu Dilleri,

Kafkas Dilleri.

Ural- Altay Dilleri

Bu gruptaki diller **Ural** ve **Altay** kolu olmak üzere ikiye ayrılır:

Altay kolu: Türkçe, Moğolca, Japonca, Korece, Mançu- Tunguzca. Bu dillerin ortak özellikleri “eklemeli” (agglutinative) olmasıdır. Bu diller sondan eklemelidir.

Ural kolu: Fince/ Ugor, Macarca, Samoyetçe ve Lapça, Estonca. Bu diller önden eklemeli dillerdir.

Hint-Avrupa Dilleri

Asya (Hint) ve Avrupa olmak üzere iki gruba ayrılır:

Avrupa kolu:

Germen dilleri: Almanca, İngilizce, Flamanca, İsveççe, Norveççe, Danca.

İslav dilleri: Rusça, Lehçe (Polonyaca) Sırpça, Bulgarca, Çekçe, Slovakça, Hırvatça, Boşnakça, Makedonca, Slovence.

Latin dilleri: Fransızca, İspanyolca, İtalyanca, Portekizce, Romence, Arnavutça.

Yunan (Grek) dili. Klasik Yunan ve modern Yunanca diye iki bölüme ayrılır.

Asya (Hint) kolu:

Bu dillerin temelinde zamanımızda kullanılmayan Sanskritçe vardır. Sanskritçeden türediği düşünülen Hindistan’da konuşulan çeşitli diller; ayrıca Pakistan’da konuşulan Urduca ile İran’da konuşulan Farsça. Bunun yanında Ermenice de bu gruptandır.

Ayrıca eski Anadolu uygarlıklarından Hititlerin dili **Hititçe** ve **Toharca** da bu gruba girer.

Çin- Tibet Dilleri

Çince, Tibetçe, Vietnam, Siyam, Tay, Malay dili bu gruptandır.

Hami-Sami Dilleri

Arapça, İbranice, Habeşçe, Akaçta, Berberi dili bu gruba girer.

Bantu Dil Ailesi

Afrika kıtasında konuşulan çeşitli diller bu gruba girer. Özellikle Güney ve Orta Afrika'daki çeşitli Afrika dilleri bu gruptandır.

Kafkas Dilleri

Kafkasya bölgesinde konuşulan Çeçence, Osetçe, İnguşça, Gürcüce, Abhazca, Çerkezce ile İspanya Bask bölgesinde konuşulan Baskça bu gruba girer.

1. 7. 2. Yapı Bakımından Dünya Dilleri

Diller, yapı bakımından üç grupta incelenmektedir:

Eklemeli (bitişken) Diller: Bu dil grubunda kelime kökleri bir ya da birden çok hecelidir ve kök -genellikle- kelime başındadır. Kökler sabittir. Kelime türetme ve çekim, eklerle yapılır. İç ek yoktur. Hint Avrupa dillerinde olduğu gibi sözcüklerde cinsiyet (dişil- eril) farkı yoktur.

Türkçemiz bu yapı grubunda, sondan eklemeli bir dildir. *Ural-Altay dilleri* bu gruptandır.

Eklemeli diller “Önden eklemeli” (Macarca, Fince...) “Sondan eklemeli” (Türkçe, Moğolca, Japonca, Korece, Mançu ve Tunguzca) olmak üzere iki gruba ayrılır.

Çekimli (bükümlü) Diller: Bu dillerde sözcükler çekime girerken sözcüğün kökü de değişir, farklılaşır. Örneğin bu grupta yer alan dillerden Arapçada “**hüküm**” (Türkçedeki karşılığı *hüküm*) *hâkim* (hükmeden kişi) *mahkûm* (hüküm olunan kişi) *mahkeme* (hüküm verilen yer)...

Hint- Avrupa dillerinden bazılarında ise sözcüklerin zamanlara göre çekiminde birbirine benzemeyen sözcükler ortaya çıkar. Örneğin Fransızcadaki **aller** (gitmek) fiilinin geniş zamanının çekimi **je vais/ tu vas / il va**’dır.

İngilizcede aynı fiil üç ayrı zamanda üç farklı şekle döner; **go/ went/gone** Bu değişikliklerin yanında bir de yardımcı fiiller, kelimelerdeki *erillik-dişilik* gibi durumlar sözcüğün biçimini değiştirmektedir. *Hint-Avrupa* dilleri ve *Hami-Sami* dilleri “çekimli” dillerdendir.

Tek Heceli Diller: Bu grupta sözcükler tek heceden oluşur. Çok zengin bir vurgu sistemine sahip olan bu dil grubunda bu özellik sebebiyle yazı işaretleri de oldukça karmaşıktır. Bazen bir kelimenin yirmiden fazla vurguya sahip olması, her hecenin

yerinin değişmesi sonucunda ifade ettiği anlamın da değişmesine neden olur. *Çin-Tibet dilleri* bu gruptandır.

METİN YAZIM ŞEKİLLERİ

1.1. Dilekçeler

Herhangi bir konuda, herhangi bir resmî veya özel kuruma dilek ve isteklerin yazıldığı belgeye, mektuba dilekçe denir.

Dilekçe hayatın hemen hemen her döneminde başvurulmuş bir çeşit “**iş mektubudur.**” Bazı kuralları vardır. Dilekçemizin itibar görmesi, dileğimizin biran evvel yerine getirilmesi için bu kurallara uymak gerekir. Bu kurallar şunlardır:

1. Dilekçeler **A-4** boyutunda, çizgisiz beyaz kâğıda yazılmalıdır. Kâğıdımız buruşuk, yırtık ve kirli olmamalıdır.
2. Dilekçeler daktilo veya bilgisayarla yazılmalı; böyle bir imkân yoksa siyah veya mavi mürekkepli dolmakalem ve benzeri kalemle yazılmalıdır.
3. Dilekçelerde sayfa düzenine dikkat edilmeli, kâğıdın sağından, solundan; üstünden ve altından metnin uzunluğu veya kısalığına göre boşluk bırakılmalıdır. Kâğıdın arka yüzüne geçilmemelidir.
4. Dilekçelerde hitap edilen kurum adı doğru yazılmalıdır. Bu konuda şunlara dikkat etmek gerekir:

Dilekçe Üniversiteye yazılacaksa hitap edilecek makam “**Rektörlük**” olmalıdır.

Dilekçe Fakültelere yazılacaksa hitap edilecek makam “**Dekanlık**” olmalıdır.

Dilekçe Yüksekokullara yazılacaksa hitap edilecek makam “**Müdürlük**” olmalıdır.

Dilekçe Bölümlere yazılacaksa hitap edilecek makam “**Başkanlık**” olmalıdır.

Dilekçe Sosyal Bilimler veya Fen Bilimler Enstitüleri’nden birine yazılacaksa hitap edilecek makam “**Enstitü Müdürlüğü**” olmalıdır.

Dilekçe Valiliğe yazılacaksa hitap edilecek makam “**Valilik Makamına**” olmalıdır.

Dilekçe Belediyelere yazılacaksa hitap edilecek makam “**Belediye Başkanlığı**” olmalıdır.... Bu örnekleri çoğaltabiliriz.

5. Dilekçelerde dilekçeyi yazan kişinin **imzası**, **adı-soyadı**, **adres** ve dilekçenin **tarihi** mutlaka

yazılmalıdır.

6. Dilekçelerde, imla kurallarına, noktalama işaretlerine dikkat edilmeli ve dilekçeler sade, anlaşılır ifadeyle yazılmalıdır.

7. Dilekçelerdeki dileğimizi, sorunumuzu kısaca açık ve net olarak ifade etmeliyiz. Dilekçelerde özele girmemeliyiz. *Sayın, bay, bayan* gibi ifadelerle yer vermemeliyiz.

8. Ciddi saygılı bir dil kullanmalıyız. Dilekçeyi **arz ederim** sözüyle bitirmeliyiz. (“...rica ederim” ifadesini kullanmamak gerekir.)

9. İlgili kuruma dilekçeyle birlikte başka bir evrak, fotoğraf vs. verilecekse bu **EK**’ler kısmında belirtilmelidir.

10. Herhangi bir konuda üst makamın bilgilendirilmesi amaçlanmışsa
“...durumu bilgilerinize arz ederim.”

Üst makamın bir sorunu çözmesi, bir işlemi başlatması isteniyorsa
“...gereğini saygıyla arz ederim.”

Yapılacak bir işlem için izin isteniyorsa **“...izninizi saygıyla arz ederim.”**
gibi ifadelerle son bulmalıdır.

11. Dilekçeleri verdiğimiz kurumda, dilekçenin **kayıt numarasını** almak yararımıza olur. Zira daha sonra dilekçe ile ilgili bir sorunla karşılaşsak bu kayıt numarasıyla dilekçemizi bulabilir, işlemimizi takip edebiliriz. (Genellikle bütün resmî kurumlarda dilekçelere *kayıt numarası* verilir. Özel kurumlarda böyle bir uygulama olmayabilir.)

Dikkat: Dilekçeye atılan imza dilekçenin sahibine ait olmalı ve dilekçelerde farklı farklı imza kullanılmamalıdır. **İmza, kişinin kendi el yazısıyla adını, soyadını yazmasıdır.** İmza; karalamak, özel şekiller çıkarmak değildir. İmzanın da bir kuralı vardır. Bu kurala göre, kişinin adı ve soyadı okunmalıdır. Adı ve soyadı uzun olanlar için, adının baş harfiyle soyadı yazılabilir veya tam tersi de olabilir.

1. 2. Örnek Dilekçeler

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

ADAPAZARI MESLEK YÜKSEKOKULU MÜDÜRLÜĞÜNE

**SAKAR
YA**

Okulunuz İşletme Bölümü mezunlarındanım. Not dökümünün tarafıma verilmesini

saygıyla arz ederim.

**11.09.2
001**

ADRES:

**Ça rı
ğ ÖZKAN**

İstiklâl Mahallesi,

Hazal Sokak, Nu: 10/2

(54100) Serdivan/ SAKARYA

Cagrı Özkan

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

SAKAR
YA

Enstitünüze bağlı Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yüksek lisans sınavına girmek istiyorum. Sınav için gerekli belgeler ektedir. Gereğini saygıyla arz ederim.

30.10.2008

ADRES:
DOĞAN

Günay

Cumhuriyet Mahallesi
Bahçıvan Sokak. Nu: 82
Telefon: 0264.2792535
(54100) ADAPAZARI

Günay Doğan

EKLER:

1. *Diploma sureti,*
2. *Not dökümü,*
3. *Nüfus cüzdan sureti,*
4. *İkâmetgah belgesi,*
5. *İki adet fotoğraf,*
6. *Öz geçmiş.*

NOKTALAMA İŞARETLERİ

1.1. Noktanın kullanıldığı yerler

1. Cümlelerin sonuna konur: *Sakarya Üniversitesi'ne kaydoldum.*
2. Kısaltmanın sonuna konur: *Prof. Dr. (Profesör doktor) Mah. (Mahalle).T. C.*

Ancak bazı kısaltmalarda nokta kullanılmaz: *T B M M T D K (Türk Dil Kurumu) kg...*

3. Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur: (sıra sayı sıfatlarında) *3. (üçüncü) 2. Sokak (ikinci sokak)...XIV. yüzyıl (on dördüncü yüzyıl) II. Murat*

Dikkat: Tarihlerde ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adlarından önce ve sonra **nokta**

kullanılmaz: **19 Mayıs 1918**

4. Tarihlerin yazılışında gün, ay, yılı gösteren sayıların arasına konur: *26.07.1960...*
5. Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur: *Okula 9. 15'te gideceğim.*
6. Gruplara ayrılarak yazılan büyük sayılarda gruplar arasına konur: *26.250.985*
7. Bibliyografik künyelerin sonuna konur: *Prof. Dr. Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.*